

χ^2 -próba: illeszkedésvizsgálat (10. előadás)

Legyen A_1, A_2, \dots, A_r teljes eseményrendszer, p_1, p_2, \dots, p_r pedig olyan nemnegatív számok, melyek összege 1.

$H_0 : \mathbb{P}(A_k) = p_k$ minden $k = 1, 2, \dots, r$ -re.

$H_1 : \mathbb{P}(A_k) \neq p_k$ valamelyik $k = 1, 2, \dots, r$ -re.

- n független megfigyelést végzünk (túl nagy és túl kicsi sem megfelelő).
- N_k : hányszor következett be A_k .
- Ha van k , hogy $N_k < 4$: néhány osztályt össze kell vonnunk, hogy a próbát alkalmazhassuk (vagyis A_j és A_k helyett $A_j \cup A_k$ -t és $p_j + p_k$ -t tekintjük).
- Próbastatisztika:

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^r \frac{(N_k - n \cdot p_k)^2}{n \cdot p_k}.$$

χ^2 -próba

Adott $(A_k)_{k=1}^r$ teljes eseményrendszer, és $(p_k)_{k=1}^r$ számok: $\sum_{k=1}^r p_k = 1$.

$H_0 : \mathbb{P}(A_k) = p_k$ minden $k = 1, 2, \dots, r$ -re. H_1 : a nullhipotézis nem igaz

Próbastatisztika (feltéve, hogy $N_k \geq 4$ minden k -ra):

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^r \frac{(N_k - n \cdot p_k)^2}{n \cdot p_k}.$$

χ^2 -próba

Adott $(A_k)_{k=1}^r$ teljes eseményrendszer, és $(p_k)_{k=1}^r$ számok: $\sum_{k=1}^r p_k = 1$.

$H_0 : \mathbb{P}(A_k) = p_k$ minden $k = 1, 2, \dots, r$ -re. H_1 : a nullhipotézis nem igaz

Próbastatisztika (feltéve, hogy $N_k \geq 4$ minden k -ra):

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^r \frac{(N_k - n \cdot p_k)^2}{n \cdot p_k}.$$

Legyen c_{krit} az $f = r - 1$ szabadsági fokú χ^2 -próba kritikus értéke α szignifikanciaszint mellett.

$\chi^2 > c_{\text{krit}}$ vagy $p < \alpha$: elutasítjuk H_0 -t, az eloszlás **szignifikánsan eltér** (p_k) -től.

$\chi^2 \leq c_{\text{krit}}$ vagy $p \geq \alpha$: elfogadjuk H_0 -t, az eloszlás **nem tér el szignifikánsan** (p_k) -től.

χ^2 -próba

Adott $(A_k)_{k=1}^r$ teljes eseményrendszer, és $(p_k)_{k=1}^r$ számok: $\sum_{k=1}^r p_k = 1$.

$H_0 : \mathbb{P}(A_k) = p_k$ minden $k = 1, 2, \dots, r$ -re. H_1 : a nullhipotézis nem igaz

Próbastatisztika (feltéve, hogy $N_i \geq 4$ minden k -ra):

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^r \frac{(N_k - n \cdot p_k)^2}{n \cdot p_k}.$$

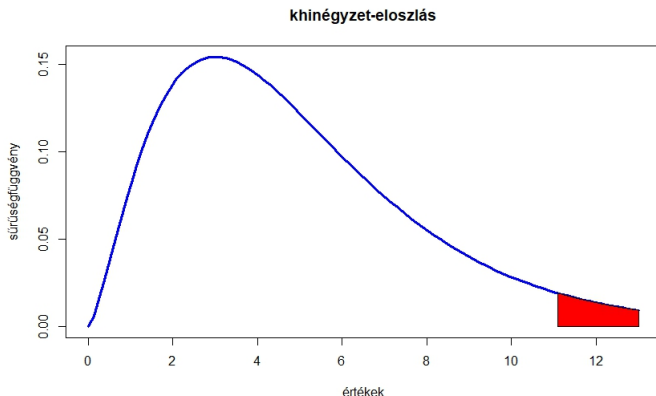
Legyen c_{krit} az $f = r - 1$ szabadsági fokú χ^2 -próba kritikus értéke α terjedelem (szignifikanciaszint) mellett.

Ez az $f = r - 1$ szabadsági fokú χ^2 -eloszlás $1 - \alpha$ -kvantilise, vagyis

$$\mathbb{P}(Z_1^2 + \dots + Z_f^2 < c_{\text{krit}}) = 1 - \alpha,$$

ahol Z_1, \dots, Z_f független standard normális eloszlású valószínűségi változók.

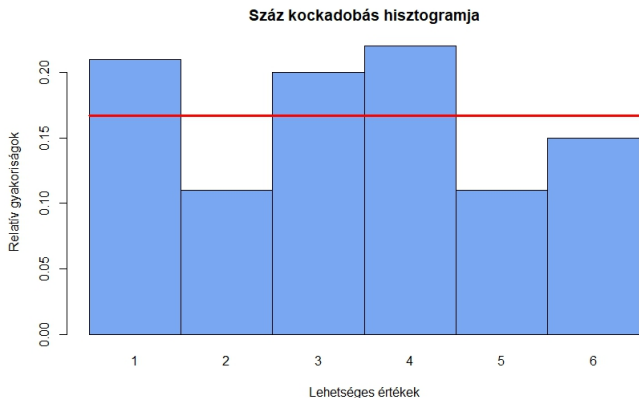
χ^2 -próba kritikus értéke

Az $f = 5$ szabadsági fokú χ^2 -eloszlás sűrűségfüggvénye. Az $\alpha = 0,05$ szignifikanciaszintű próba kritikus értéke: $c_{\text{krit}} = 11,1$.

χ^2 -próba: példa

Dobókockával dobunk százszor. A terjedelmet $\alpha = 0,05$ -nek választva elfogadható-e, hogy szabályos a dobókocka?

χ^2 -próba: példa

Dobókockával dobunk százszor. A terjedelmet $\alpha = 0,05$ -nek választva elfogadható-e, hogy szabályos a dobókocka?

érték	1	2	3	4	5	6
gyakoriság	21	11	20	22	11	15

χ^2 -próba: példa

Dobókockával dobunk százszor. A terjedelmet $\alpha = 0,05$ -nek választva elfogadható-e, hogy szabályos a dobókocka?

érték	1	2	3	4	5	6
gyakoriság	21	11	20	22	11	15

Minden szám legalább négyszer előfordult, alkalmazhatjuk a χ^2 -próbát. A_i : i -t dobunk, $r = 6$, $p_k = 1/6$, $k = 1, 2, \dots, 6$.

$H_0 : \mathbb{P}(A_k) = 1/6$ minden k -ra; $H_1 : \mathbb{P}(A_k) \neq 1/6$ valamelyik k -ra

χ^2 -próba: példa

Dobókockával dobunk százszor. A terjedelmet $\alpha = 0,05$ -nek választva elfogadható-e, hogy szabályos a dobókocka?

érték	1	2	3	4	5	6
gyakoriság	21	11	20	22	11	15

Minden szám legalább négyszer előfordult, alkalmazhatjuk a χ^2 -próbát. A_i : i -t dobunk, $r = 6$, $p_k = 1/6$, $k = 1, 2, \dots, 6$.

$H_0 : \mathbb{P}(A_k) = 1/6$ minden k -ra; $H_1 : \mathbb{P}(A_k) \neq 1/6$ valamelyik k -ra

$$\begin{aligned}\chi^2 &= \sum_{k=1}^r \frac{(N_k - n \cdot p_k)^2}{n \cdot p_k} = \frac{(21 - 100 \cdot 1/6)^2}{100 \cdot 1/6} + \frac{(11 - 100 \cdot 1/6)^2}{100 \cdot 1/6} \\ &+ \dots + \frac{(15 - 100 \cdot 1/6)^2}{100 \cdot 1/6} = 7,52.\end{aligned}$$

χ^2 -próba: példa

Dobókockával dobunk százszor. A terjedelmet $\alpha = 0,05$ -nek választva elfogadható-e, hogy szabályos a dobókocka?

érték	1	2	3	4	5	6
gyakoriság	21	11	20	22	11	15

χ^2 -próba: példa

Dobókockával dobunk százszor. A terjedelmet $\alpha = 0,05$ -nek választva elfogadható-e, hogy szabályos a dobókocka?

érték	1	2	3	4	5	6
gyakoriság	21	11	20	22	11	15

$H_0 : \mathbb{P}(A_k) = 1/6$ minden k -ra; $H_1 : \mathbb{P}(A_k) \neq 1/6$ valamelyik k -ra

$$\chi^2 = 7,52; \quad f = r - 1 = 5; \quad \alpha = 0,05; \quad c_{\text{krit}} = 11,1$$

χ^2 -próba: példa

Dobókockával dobunk százszor. A terjedelmet $\alpha = 0,05$ -nek választva elfogadható-e, hogy szabályos a dobókocka?

érték	1	2	3	4	5	6
gyakoriság	21	11	20	22	11	15

$H_0 : \mathbb{P}(A_k) = 1/6$ minden k -ra; $H_1 : \mathbb{P}(A_k) \neq 1/6$ valamelyik k -ra

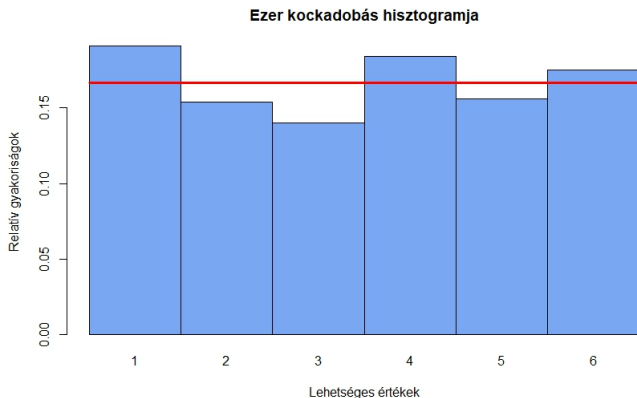
$$\chi^2 = 7,52; \quad f = r - 1 = 5; \quad \alpha = 0,05; \quad c_{\text{krit}} = 11,1$$

$\chi^2 = 7,52 < c_{\text{krit}} = 11,1$, illetve a p -értékre $0,1847 > 0,05$.

Elfogadjuk H_0 -t, elfogadható, hogy a dobókocka szabályos, **nincs szignifikáns eltérés** az egyenletes eloszlástól.

χ^2 -próba: példa

Dobókockával dobunk ezerszer. A terjedelmet $\alpha = 0,05$ -nek választva elfogadható-e, hogy szabályos a dobókocka?

χ^2 -próba: példa

Ha ezerszer dobunk, és az alábbi eredmények adódnak:

érték	1	2	3	4	5	6
gyakoriság	191	154	140	184	156	175

$H_0 : \mathbb{P}(A_k) = 1/6$ minden k -ra; $H_1 : \mathbb{P}(A_k) \neq 1/6$ valamelyik k -ra

$$\chi^2 = 11,68; \quad f = r - 1 = 5; \quad \alpha = 0,05; \quad c_{\text{krit}} = 11,1$$

χ^2 -próba: példa

Ha ezerszer dobunk, és az alábbi eredmények adódnak:

érték	1	2	3	4	5	6
gyakoriság	191	154	140	184	156	175

$H_0 : \mathbb{P}(A_k) = 1/6$ minden k -ra; $H_1 : \mathbb{P}(A_k) \neq 1/6$ valamelyik k -ra

$$\chi^2 = 11,68; \quad f = r - 1 = 5; \quad \alpha = 0,05; \quad c_{\text{krit}} = 11,1$$

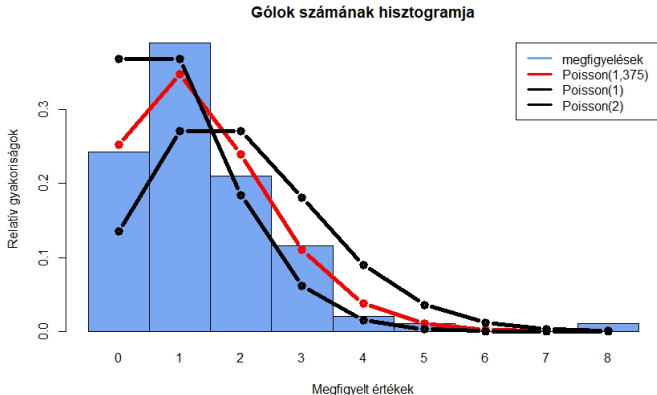
$\chi^2 = 11,68 > c_{\text{krit}} = 11,1$, illetve a p -értékre $0,039 < 0,05$.

Elutasítjuk H_0 -t, nem fogadható el, hogy a dobókocka szabályos, a minta alapján az eloszlás **szignifikánsan eltér** az egyenletes eloszlástól.

Becsléses illeszkedésvizsgálat: példa

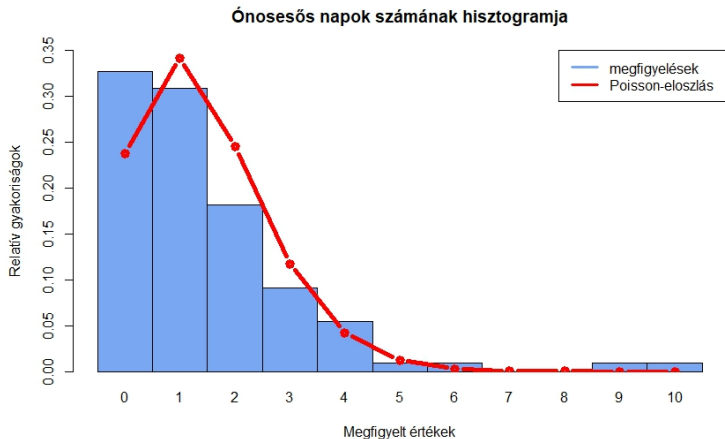
Elfogadható-e 0,05 terjedelem (szignifikanciaszint) mellett, hogy az egy futballmérkőzésen lőtt gólok száma Poisson-eloszlású?

Megfigyelt adatok $n = 95$ elemű mintából, melyek átlaga $\bar{X} = 1,379$, és a $\hat{\lambda} = 1,379$ paraméterű Poisson-eloszlás: $\mathbb{P}(X = k) = \frac{\lambda^k}{k!} e^{-\lambda}$.

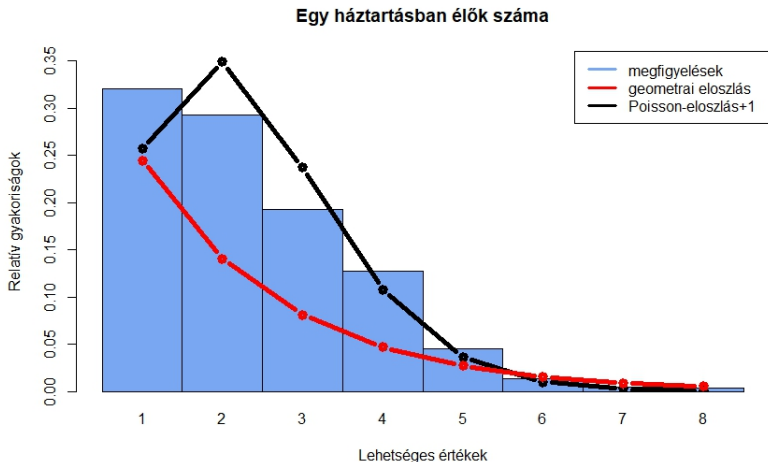

Becsléses illeszkedésvizsgálat: példa

Elfogadható-e 0,05 szignifikanciaszint mellett, hogy Budapesten az ónosesős napok száma egy év alatt Poisson-eloszlású? Megfigyelt adatok $n = 110$ elemű mintából (1901–2010, Országos Meteorológiai Szolgálat), melyek átlaga $\bar{X} = 1,44$, és a $\hat{\lambda} = 1,44$ paraméterű Poisson-eloszlás: $\mathbb{P}(X = k) = \frac{\lambda^k}{k!} e^{-\lambda}$.

Egy háztartásban élők száma

Egy háztartásban élők számának hisztogramja (forrás: KSH, 2011), és a geometriai eloszlás ($p = 1/\bar{X}$), illetve a Poisson(\bar{X})-eloszlás eggyel eltolva. Itt $\bar{X} = 2,36$ az átlag, és $n = 4105698$ a háztartások száma, **túl nagy a mintaelemszám.**

Becsléses illeszkedésvizsgálat

A_1, A_2, \dots, A_r teljes eseményrendszer, azaz olyan események, amik közül pontosan az egyik következik be. N_k : hányszor következik be A_k egy n elemű független mintában. Feltesszük, hogy $N_k \geq 4$ minden k -ra, ha nem, osztályokat vonunk össze. Adott $p_k(\lambda)$ minden $\lambda \in \mathcal{L}$ -re.

H_0 : van olyan $\lambda \in \mathcal{L}$, melyre $\mathbb{P}(A_k) = p_k(\lambda)$ minden $k = 1, 2, \dots, r$ -re.

H_1 : nincs ilyen $\lambda \in \mathcal{L}$, az eloszlás **szignifikánsan eltér** a $(p_k(\lambda))$ eloszláscsaládtól.

Becsléses illeszkedésvizsgálat

A_1, A_2, \dots, A_r teljes eseményrendszer, azaz olyan események, amik közül pontosan az egyik következik be. N_k : hányszor következik be A_k egy n elemű független mintában. Feltesszük, hogy $N_k \geq 4$ minden k -ra, ha nem, osztályokat vonunk össze. Adott $p_k(\lambda)$ minden $\lambda \in \mathcal{L}$ -re.

H_0 : van olyan $\lambda \in \mathcal{L}$, melyre $\mathbb{P}(A_k) = p_k(\lambda)$ minden $k = 1, 2, \dots, r$ -re.

H_1 : nincs ilyen $\lambda \in \mathcal{L}$, az eloszlás **szignifikánsan eltér** a $(p_k(\lambda))$ eloszláscsaládtól.

A λ paramétervektor maximumlikelihood-becslése legyen $\hat{\lambda}$, és legyen $\hat{p}_k = p_k(\hat{\lambda})$.
A λ dimenziója, vagyis a becsült paraméterek száma d . Próbastatisztika:

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^r \frac{(N_k - n \cdot \hat{p}_k)^2}{n \cdot \hat{p}_k}.$$

Legyen $f = r - d - 1$, és c_{krit} az f szabadsági fokú χ^2 -próba kritikus értéke α szignifikanciaszint mellett (**a szabadsági fokból levonjuk a becsült paraméterek számát**). H_0 -t elutasítjuk, ha $\chi^2 > c_{\text{krit}}$ (azaz $p < \alpha$), ilyenkor a minta szignifikánsan eltér a nullhipotézisben szereplő eloszláscsaládtól. Ha $\chi^2 \leq c_{\text{krit}}$, akkor elfogadjuk a nullhipotézist.

Becsléses illeszkedésvizsgálat: példa

Példa. Az egy futballmérkőzésen lőtt gólok száma a világbajnokság $n = 95$ mérkőzésén:

gólok száma	0	1	2	3	4	5	6	7	8
mérkőzések száma	23	37	20	11	2	1	0	0	1

Poisson-esetben a λ paraméter maximumlikelihood-becslése:

$$\hat{\lambda} = \bar{X} = \frac{0 \cdot 23 + 1 \cdot 37 + 2 \cdot 20 + 3 \cdot 11 + 4 \cdot 2 + 5 \cdot 1 + 8 \cdot 1}{95} = 1,379.$$

Mivel vannak olyan osztályok, ahova 4-nél kevesebb megfigyelés esik, a beosztást módosítjuk:

gólok száma	0	1	2	3	≥ 4
mérkőzések száma	23	37	20	11	4

Becsléses illeszkedésvizsgálat: példa

H_0 : az eloszlás **Poisson-eloszlásból** származik valamely $\lambda > 0$ -val.

H_1 : az eloszlás **eltér a Poisson-eloszlástól**.

$\hat{\lambda} = 1,379$ a paraméter maximumlikelihood-becslése. Ekkor

$$\hat{p}_k = \frac{\hat{\lambda}^k}{k!} e^{-\hat{\lambda}} \quad (k = 0, 1, 2, \dots)$$

a Poisson-eloszlás definíciójába a $\hat{\lambda}$ becült paramétert helyettesítve.

Becsléses illeszkedésvizsgálat: példa

H_0 : az eloszlás Poisson-eloszlásból származik valamely $\lambda > 0$ -val.

H_1 : az eloszlás **eltér a Poisson-eloszlástól**.

$\hat{\lambda} = 1,379$ a paraméter maximumlikelihood-becslése. Ekkor

$$\hat{p}_k = \frac{\hat{\lambda}^k}{k!} e^{-\hat{\lambda}} \quad (k = 0, 1, 2, \dots)$$

a Poisson-eloszlás definíciójába a $\hat{\lambda}$ becült paramétert helyettesítve.

gólok száma	0	1	2	3	≥ 4
mérkőzések száma	23	37	20	11	4
$n\hat{p}_k$ (Poisson($\hat{\lambda}$))	23,92	32,99	22,75	10,46	4,88

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^r \frac{(N_k - n \cdot \hat{p}_k)^2}{n \cdot \hat{p}_k} = \frac{(23 - 23,92)^2}{23,92} + \frac{(37 - 32,99)^2}{32,99} + \dots = 1,04.$$

Becsléses illeszkedésvizsgálat: példa

H_0 : az eloszlás **Poisson-eloszlásból** származik valamely $\lambda > 0$ -val.

H_1 : az eloszlás **eltér a Poisson-eloszlástól**.

$\hat{\lambda} = 1,379$ a paraméter maximumlikelihood-becslése.

gólok száma	0	1	2	3	≥ 4
mérkőzések száma	23	37	20	11	4
Poisson($\hat{\lambda}$)-eloszlás	23,92	32,99	22,75	10,46	4,88

Becsléses illeszkedésvizsgálat: példa

H_0 : az eloszlás **Poisson-eloszlásból** származik valamely $\lambda > 0$ -val.

H_1 : az eloszlás **eltér a Poisson-eloszlástól**.

$\hat{\lambda} = 1,379$, egydimenziós paramétert (egy pozitív számot) kellett becsülni, tehát $d=1$. Az osztályok száma $r = 5$.

gólok száma	0	1	2	3	≥ 4
mérkőzések száma	23	37	20	11	4
Poisson($\hat{\lambda}$)-eloszlás	23,92	32,99	22,75	10,46	4,88

$$\chi^2 = 1,04; \quad f = r - d - 1 = 5 - 1 - 1 = 3; \quad \alpha = 0,05; \quad c_{\text{krit}} = 7,81.$$

Becsléses illeszkedésvizsgálat: példa

H_0 : az eloszlás **Poisson-eloszlásból** származik valamely $\lambda > 0$ -val.

H_1 : az eloszlás **eltér a Poisson-eloszlástól**.

$\hat{\lambda} = 1,379$, egydimenziós paramétert (egy pozitív számot) kellett becsülni, tehát $d=1$. Az osztályok száma $r = 5$.

gólok száma	0	1	2	3	≥ 4
mérkőzések száma	23	37	20	11	4
Poisson($\hat{\lambda}$)-eloszlás	23,92	32,99	22,75	10,46	4,88

$$\chi^2 = 1,04; \quad f = r - d - 1 = 5 - 1 - 1 = 3; \quad \alpha = 0,05; \quad c_{\text{krit}} = 7,81.$$

$\chi^2 = 1,04 < 7,81 = c_{\text{krit}}$, ezért elfogadjuk, hogy a minta Poisson-eloszlású, **nincs szignifikáns eltérés** a Poisson-eloszlástól. A p -érték: $p = 0,21$.

Becsléses illeszkedésvizsgálat: példa

Példa. Az ónosesős napok évenkénti száma $n = 110$ éven keresztül Budapesten:

ónosesős napok száma	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
évek száma	36	34	20	10	6	1	1	0	0	1	1

Poisson-esetben a λ paraméter maximumlikelihood-becslése:

$$\hat{\lambda} = \bar{X} = \frac{0 \cdot 36 + 1 \cdot 34 + 2 \cdot 20 + 3 \cdot 10 + \dots + 10 \cdot 1}{110} = 1,436.$$

Mivel vannak olyan osztályok, ahova 4-nél kevesebb megfigyelés esik, a beosztást módosítjuk:

ónosesős napok száma	0	1	2	3	4	≥ 5
évek száma	36	34	20	10	6	4

Becsléses illeszkedésvizsgálat: példa

H_0 : az eloszlás Poisson-eloszlásból származik valamely $\lambda > 0$ -val.

H_1 : az eloszlás eltér a Poisson-eloszlástól.

$\hat{\lambda} = 1,436$ a paraméter maximumlikelihood-becslése. Ekkor

$$\hat{p}_k = \frac{\hat{\lambda}^k}{k!} e^{-\hat{\lambda}} \quad (i = 0, 1, 2, \dots)$$

a Poisson-eloszlás definíciójába a $\hat{\lambda}$ becült paramétert helyettesítve.

ónososós napok száma	0	1	2	3	4	≥ 5
évek száma	36	34	20	10	6	4
$n\hat{p}_k$ (Poisson($\hat{\lambda}$))	26,17	37,58	26,98	12,91	4,64	1,73

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^r \frac{(N_k - n \cdot \hat{p}_k)^2}{n \cdot \hat{p}_k} = \frac{(36 - 26,17)^2}{26,17} + \frac{(34 - 37,58)^2}{37,58} + \dots = 9,88.$$

Becsléses illeszkedésvizsgálat: példa

H_0 : az eloszlás **Poisson-eloszlásból** származik valamely $\lambda > 0$ -val.

H_1 : az eloszlás **eltér a Poisson-eloszlástól**.

$\hat{\lambda} = 1,436$, egydimenziós paramétert (egy pozitív számot) kellett becsülni, tehát $d=1$. Az osztályok száma $r = 6$.

ónosesős napok száma	0	1	2	3	4	≥ 5
évek száma	36	34	20	10	6	4
$n\hat{p}_k$ (Poisson($\hat{\lambda}$))	26,17	37,58	26,98	12,91	4,64	1,73

$$\chi^2 = 9,88; \quad f = r - d - 1 = 6 - 1 - 1 = 4; \quad \alpha = 0,05; \quad c_{\text{krit}} = 9,49.$$

Becsléses illeszkedésvizsgálat: példa

H_0 : az eloszlás **Poisson-eloszlásból** származik valamely $\lambda > 0$ -val.

H_1 : az eloszlás **eltér a Poisson-eloszlástól**.

$\hat{\lambda} = 1,436$, egydimenziós paramétert (egy pozitív számot) kellett becsülni, tehát $d=1$. Az osztályok száma $r = 6$.

ónosesős napok száma	0	1	2	3	4	≥ 5
évek száma	36	34	20	10	6	4
$n\hat{p}_k$ (Poisson($\hat{\lambda}$))	26,17	37,58	26,98	12,91	4,64	1,73

$$\chi^2 = 9,88; \quad f = r - d - 1 = 6 - 1 - 1 = 4; \quad \alpha = 0,05; \quad c_{\text{krit}} = 9,49.$$

$\chi^2 = 9,88 > 9,49 = c_{\text{krit}}$, ezért elutasítjuk, hogy a minta Poisson-eloszlású, az eloszlás **szignifikánsan eltér** a Poisson-eloszlástól. A p -érték: $p = 0,04$.

Függetlenségvizsgálat

Két szempont szerint soroljuk osztályokba a megfigyeléseket.

Első szempont: A_1, \dots, A_r . Második szempont: B_1, \dots, B_s .

H_0 : **a két szempont független** egymástól, azaz $\mathbb{P}(A_i \cap B_j) = \mathbb{P}(A_i) \cdot \mathbb{P}(B_j)$ minden i, j -re.

H_1 : a nullhipotézis nem igaz, a két szempont között **összefüggés** van.

Függetlenségvizsgálat

Két szempont szerint soroljuk osztályokba a megfigyeléseket.

Első szempont: A_1, \dots, A_r . Második szempont: B_1, \dots, B_s .

H_0 : **a két szempont független** egymástól, azaz $\mathbb{P}(A_i \cap B_j) = \mathbb{P}(A_i) \cdot \mathbb{P}(B_j)$ minden i, j -re.

H_1 : a nullhipotézis nem igaz, a két szempont között **összefüggés** van.

N_{ij} : hány olyan megfigyelés van, melyre A_i és B_j teljesül.

$N_{i.} = \sum_{j=1}^s N_{ij}$ (azaz az A_i gyakorisága); $N_{.j} = \sum_{i=1}^r N_{ij}$ (azaz B_j gyakorisága); n pedig az összes megfigyelés száma. Ekkor a próbastatisztika:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{\left(N_{ij} - \frac{N_{i.} \cdot N_{.j}}{n}\right)^2}{\frac{N_{i.} \cdot N_{.j}}{n}}.$$

Függetlenségvizsgálat

H_0 : a két szempont független egymástól. Próbastatisztika:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(N_{ij} - \frac{N_{i.} \cdot N_{.j}}{n})^2}{\frac{N_{i.} \cdot N_{.j}}{n}}.$$

A szabadsági fok $f = (r - 1)(s - 1)$.

c_{krit} : az f szabadsági fokú χ^2 -próba kritikus értéke α szignifikanciaszint mellett.

- $\chi^2 < c_{\text{krit}}$ (azaz a $p \geq \alpha$): elfogadjuk H_0 -t, **nem találtunk szignifikáns összefüggést** a szempontok között.
- $\chi^2 > c_{\text{krit}}$ (azaz a $p < \alpha$): elutasítjuk H_0 -t, az adatok **szignifikáns összefüggést** mutatnak.

Függetlenségvizsgálat

H_0 : a két szempont független egymástól. Próbastatisztika:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(N_{ij} - \frac{N_{i.} \cdot N_{.j}}{n})^2}{\frac{N_{i.} \cdot N_{.j}}{n}}.$$

A szabadsági fok $f = (r - 1)(s - 1)$.

c_{krit} : az f szabadsági fokú χ^2 -próba kritikus értéke α szignifikanciaszint mellett.

- $\chi^2 < c_{\text{krit}}$ (azaz a $p \geq \alpha$): elfogadjuk H_0 -t, **nem találtunk szignifikáns összefüggést** a szempontok között.
- $\chi^2 > c_{\text{krit}}$ (azaz a $p < \alpha$): elutasítjuk H_0 -t, az adatok **szignifikáns összefüggést** mutatnak.

Ha $r = s = 2$, a próbastatisztika az alábbi egyszerűbb alakra hozható:

$$\chi^2 = \frac{n(N_{11}N_{22} - N_{12}N_{21})^2}{N_{1.}N_{2.}N_{.1}N_{.2}}.$$

Függetlenségvizsgálat: példa

H_0 : a hőmérséklet és a csapadékmennyiség **független**; H_1 : a hőmérséklet és a csapadékmennyiség között **összefüggés van**.

	meleg	átlagos	hideg
esős	15	10	5
átlagos	10	10	20
száraz	5	20	5

$$\begin{aligned}\chi^2 &= \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(N_{ij} - \frac{N_i \cdot N_j}{n})^2}{\frac{N_i \cdot N_j}{n}} = \frac{(15 - \frac{30 \cdot 30}{100})^2}{\frac{30 \cdot 30}{100}} + \frac{(10 - \frac{30 \cdot 40}{100})^2}{\frac{30 \cdot 40}{100}} + \dots + \\ &+ \frac{(5 - \frac{30 \cdot 30}{100})^2}{\frac{30 \cdot 30}{100}} = 22,92\end{aligned}$$

$n = 100$, $f = (r - 1) \cdot (s - 1) = 2 \cdot 2 = 4$, $\alpha = 0,05$, $c_{\text{krit}} = 9,49$

$22,917 > c_{\text{krit}} = 9,49$, illetve $p = 0,00013 < \alpha = 0,05 \Rightarrow$ elutasítjuk a nullhipotézist, szignifikáns összefüggés van a két szempont között.

Pozitív korreláció

Tekintsük a függetlenségvizsgálatot abban az esetben, ha mindkét szempont szerint két osztály van.

H_0 : a két szempont között **nincs pozitív korreláció**

H_1 : a két szempont között **pozitív korreláció** van, azaz $\mathbb{P}(A_1 \cap B_1) > \mathbb{P}(A_1)\mathbb{P}(B_1)$.

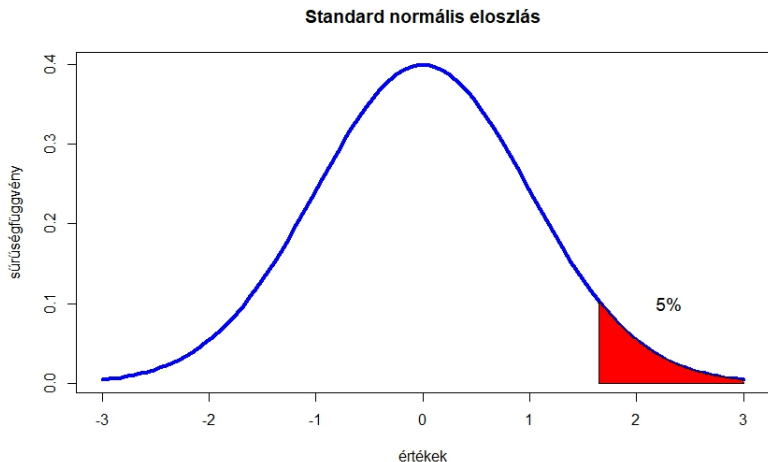
A próbastatisztika (H_0 mellett standard normális eloszlású):

$$z = \sqrt{n} \frac{N_{11}N_{22} - N_{12}N_{21}}{\sqrt{N_{1\cdot} \cdot N_{2\cdot} \cdot N_{\cdot 1} \cdot N_{\cdot 2}}}$$

Ha $z > \Phi^{-1}(1 - \alpha)$, akkor elutasítjuk H_0 -t, szignifikáns pozitív korreláció van; különben elfogadjuk H_0 -t, nincs szignifikáns pozitív korreláció.

A p -érték: $1 - \Phi(z)$, ahol $\Phi(z) = \int_{-\infty}^z \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \exp(-x^2/2) dx$.

Az egyoldali z-próba kritikus értéke

Ha $z > \Phi^{-1}(1 - \alpha)$, akkor elutasítjuk H_0 -t, szignifikáns pozitív korreláció van; különben elfogadjuk H_0 -t, nincs szignifikáns pozitív korreláció.

Pozitív korreláció: példa

Vérnyomás-szűrővizsgálatnál a 40 évesnél idősebbek közül 24-nek magas, 62-nek megfelelő volt a vérnyomása, a 40 évesnél nem idősebbek közül 12-nek volt magas, 88-nak megfelelő. Állíthatjuk-e $\alpha = 0,05$ szignifikanciaszint mellett, hogy a 40 évesnél idősebbek között gyakoribb a magas vérnyomás?

Pozitív korreláció: példa

Vérnyomás-szűróvizsgálatnál a 40 évesnél idősebbek közül 24-nek magas, 62-nek megfelelő volt a vérnyomása, a 40 évesnél nem idősebbek közül 12-nek volt magas, 88-nak megfelelő. Állíthatjuk-e $\alpha = 0,05$ szignifikanciaszint mellett, hogy a 40 évesnél idősebbek között gyakoribb a magas vérnyomás?

A_1 : 40 évesnél nagyobb életkor; A_2 : legfeljebb 40 éves életkor.

B_1 : magas vérnyomás; B_2 : megfelelő vérnyomás.

H_0 : nincs pozitív korreláció;

H_1 : pozitív korreláció van.

$N_{11} = 24$; $N_{12} = 62$; $N_{21} = 12$; $N_{22} = 88$; $n = 186$.

$$z = \sqrt{n} \frac{N_{11}N_{22} - N_{12}N_{21}}{\sqrt{N_{1.}N_{2.}N_{.1}N_{.2}}} = \sqrt{186} \cdot \frac{24 \cdot 88 - 62 \cdot 12}{\sqrt{86 \cdot 100 \cdot 36 \cdot 150}} = 2,74.$$

Pozitív korreláció: példa

Vérnyomás-szűrővizsgálatnál a 40 évesnél idősebbek közül 24-nek magas, 62-nek megfelelő volt a vérnyomása, a 40 évesnél nem idősebbek közül 12-nek volt magas, 88-nak megfelelő. Állíthatjuk-e $\alpha = 0,05$ szignifikanciaszint mellett, hogy a 40 évesnél idősebbek között gyakoribb a magas vérnyomás?

A_1 : 40 évesnél nagyobb életkor; A_2 : legfeljebb 40 éves életkor.

B_1 : magas vérnyomás; B_2 : megfelelő vérnyomás.

H_0 : nincs pozitív korreláció;

H_1 : pozitív korreláció van.

$N_{11} = 24$; $N_{12} = 62$; $N_{21} = 12$; $N_{22} = 88$; $n = 186$.

$$z = \sqrt{n} \frac{N_{11}N_{22} - N_{12}N_{21}}{\sqrt{N_{1.}N_{2.}N_{.1}N_{.2}}} = \sqrt{186} \cdot \frac{24 \cdot 88 - 62 \cdot 12}{\sqrt{86 \cdot 100 \cdot 36 \cdot 150}} = 2,74.$$

Mivel $2,74 > \Phi^{-1}(0,95) = 1,645$, így elutasítjuk a nullhipotézist. A nagyobb életkor és a magas vérnyomás között **szignifikáns pozitív** korreláció van. A p -érték: $1 - \Phi(2,74) = 0,003 < 0,05$.

Pozitív korreláció

A függetlenség vagy a pozitív korreláció vizsgálatánál a következőket érdemes figyelembe venni.

- minden osztályba essen legalább 6 megfigyelés
- a pozitív korreláció **nem jelent ok-okozati összefüggést**
- ha sok mennyiséget vizsgálunk, előre kell eldönteni (az adatok ismerete nélkül), hogy hol keressük a pozitív összefüggést: öt mennyiség között 10 pár van, így jó eséllyel lesz olyan pár, ahol tévesen szignifikáns összefüggést vagy pozitív korrelációt találhatunk ($\alpha = 0,05$ szignifikanciaszintet választva)

χ^2 -próba: homogenitásvizsgálat

Legyenek X, Y valószínűségi változók, A_1, \dots, A_r teljes eseményrendszer.

H_0 : $\mathbb{P}(X \in A_k) = \mathbb{P}(Y \in A_k)$ minden $k = 1, 2, \dots, r$ -re.

H_1 : van legalább egy k , melyre $\mathbb{P}(X \in A_k) \neq \mathbb{P}(Y \in A_k)$.

$X_1, \dots, X_n, Y_1, \dots, Y_m$ független minta, melyre $X_i \sim X, Y_i \sim Y$.

N_k az A_k gyakorisága az \underline{X} mintában;

M_k az A_k gyakorisága az \underline{Y} mintában.

Ha $N_k \geq 4$ vagy $M_k \geq 4$ nem teljesül, osztályokat vonunk össze.

A próbastatisztika:

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^r \frac{\left(\frac{N_k}{n} - \frac{M_k}{m}\right)^2}{\frac{N_k}{n} + \frac{M_k}{m}} \cdot n \cdot m.$$

Homogenitásvizsgálat

A próbastatisztika:

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^r \frac{\left(\frac{N_k}{n} - \frac{M_k}{m}\right)^2}{\frac{N_k + M_k}{n \cdot m}} \cdot n \cdot m.$$

A szabadsági fok: $f = r - 1$.

c_{krit} : az f szabadsági fokú χ^2 -próba kritikus értéke α terjedelem mellett.

- $\chi^2 < c_{\text{krit}}$ (azaz $p \geq \alpha$): elfogadjuk H_0 -t, nem találtunk szignifikáns eltérést az eloszlások között.
- $\chi^2 > c_{\text{krit}}$ (azaz a $p < \alpha$): elutasítjuk H_0 -t, az eloszlások szignifikánsan eltérnek.

Homogenitásvizsgálat: példa

Két városban felmérték a háztartások létszámát, az elsőben $n = 249$, a másodikban $m = 301$ elemű mintát vizsgálva. A szignifikanciaszintet $\alpha = 0,05$ -nek választva állíthatjuk-e, hogy a két városban szignifikánsan eltérő a háztartások létszámának eloszlása?

létszám	1	2	3	4	> 5
első város	37	86	54	49	23
második város	45	94	67	56	39
első város, arány	0,15	0,35	0,22	0,2	0,09
második város, arány	0,18	0,38	0,27	0,22	0,16

Homogenitásvizsgálat: példa

Két városban felmérték a háztartások létszámát, az elsőben $n = 249$, a másodikban $m = 301$ elemű mintát vizsgálva. A szignifikanciaszintet $\alpha = 0,05$ -nek választva állíthatjuk-e, hogy a két városban szignifikánsan eltérő a háztartások létszámának eloszlása?

létszám	1	2	3	4	> 4
első város	37	86	54	49	23
második város	45	94	67	56	39

Minden osztályba esik legalább 4 megfigyelés.

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^r \frac{\left(\frac{N_k}{n} - \frac{M_k}{m}\right)^2}{\frac{N_k + M_k}{n \cdot m}} \cdot n \cdot m = \left(\frac{(37/249 - 45/301)^2}{37 + 45} + \frac{(86/249 - 94/301)^2}{86 + 94} + \dots + \frac{(23/249 - 39/301)^2}{23 + 39} \right) \cdot 249 \cdot 301 = 2,23.$$

Homogenitásvizsgálat: példa

Két városban felmérték a háztartások létszámát. A szignifikanciaszintet $\alpha = 0,05$ -nek választva állíthatjuk-e, hogy a két városban szignifikánsan eltérő a háztartások létszámának eloszlása?

létszám	1	2	3	4	> 4
első város	37	86	54	49	23
második város	45	94	67	56	39

Az osztályok száma $r = 5$.

$$\chi^2 = 2,23; \quad f = r - 1 = 4; \quad \alpha = 0,05 \quad c_{\text{krit}} = 9,49$$

$\chi^2 = 2,23 < c_{\text{krit}} = 9,49$, elfogadjuk a nullhipotézist, a két város háztartásainak méretének eloszlása **nem tér el szignifikánsan**. A p -érték: $p = 0,31 > 0,05$.

Nem-paraméteres próbák

Ha egy ismeretlen mennyiségnek nem csak a várható értékét vagy szórását vizsgáljuk, az alábbi kérdések is fontosak:

- 1 **Illeszkedésvizsgálat:** a minta egy adott, folytonos eloszlásból származik-e? Például, igaz-e, hogy egy véletlenszerűen választott ember havi jövedelme a minimálbérrel osztva egyes típusú Pareto-eloszlású $\alpha = 2,5$ paraméterrel?
- 2 **Normalitás tesztelése:** igaz-e, hogy egy minta normális eloszlásból származik? 100 ember testmagasságát megmérve mikor mondhatjuk, hogy elfogadható ez a feltételezés, és mikor állíthatjuk, hogy a testmagasság eloszlása szignifikánsan eltér a normális eloszlástól?
- 3 **Homogenitásvizsgálat:** két minta ugyanabból az eloszlásból származik-e? Például: megkérdezzük két város 100 – 100 véletlenszerűen választott lakóját a jövedelméről. Állíthatjuk-e az adatok alapján, hogy a két városban a jövedelmek eloszlása szignifikánsan eltérő? A két eloszlás akkor egyezik meg, ha minden t -re igaz, hogy a legfeljebb t jövedelműek aránya megegyezik a két esetben.

Nem-paraméteres próbák

Egy lehetőség: **diszkrétizáljuk** a megfigyeléseket, vagyis közel azonos hosszúságú intervallumokba osztjuk be őket (például jövedelmi kategóriákba), és ezután χ^2 -próbát végzünk. Ha szükséges, a paramétereket maximumlikelihood-módszerrel becsüljük. Ebben az esetben viszont a végeredmény akár függhet is az intervallumok (kategóriák) kialakításától.

Nem-paraméteres próbák

Egy lehetőség: **diszkrétizáljuk** a megfigyeléseket, vagyis közel azonos hosszúságú intervallumokba osztjuk be őket (például jövedelmi kategóriákba), és ezután χ^2 -próbát végzünk. Ha szükséges, a paramétereket maximumlikelihood-módszerrel becsüljük. Ebben az esetben viszont a végeredmény akár függhet is az intervallumok (kategóriák) kialakításától.

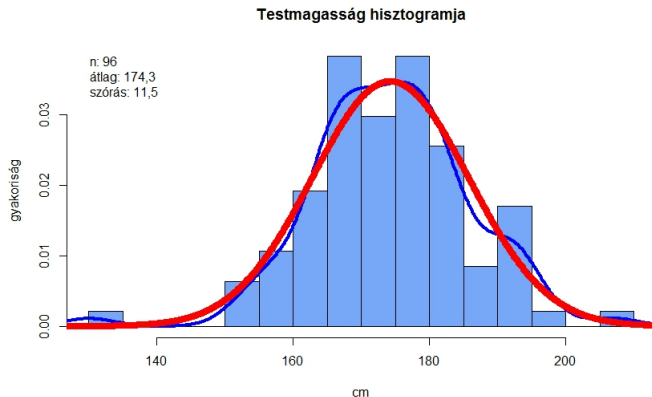
Tapasztalati eloszlásfüggvények távolságát használó próbák:

- Kolmogorov–Szmirnov-próba
- Anderson–Darling-próba (az eltéréseket másképp súlyozzuk)
- Cramér–von Mises-próba (az eltéréseket másképp súlyozzuk)

Speciálisan annak ellenőrzésére, hogy egy eloszlás **normális eloszlású**-e:

- Lilliefors-próba (a Kolmogorov–Szmirnov-próbán alapul)
- Shapiro–Wilk-próba (a rendezett minta várható értékét és kovarianciamátrixát használja)
- leíró statisztikai eszközökkel: ferdeségi, csúcossági együtthatók kiszámítása (skewness, kurtosis)

Testmagasság és normális eloszlás

A testmagasság histogramja $n = 96$ elemű mintából, a sűrűségfüggvény becslése Gauss-magfüggvénnyel, és az $\bar{X} = 174,3$ várható értékű és $s_n^* = 11,5$ szórású normális eloszlás sűrűségfüggvénye.

Tapasztalati eloszlásfüggvény

Emlékeztetőül: az X valószínűségi változó eloszlásfüggvénye az $F : \mathbb{R} \rightarrow [0, 1]$ függvény, melyre

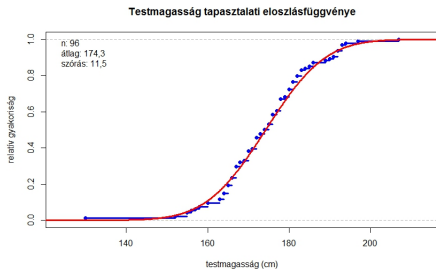
$$F(t) = \mathbb{P}(X \leq t)$$

minden $t \in \mathbb{R}$ -re.

Definíció

Az X_1, X_2, \dots, X_n minta tapasztalati eloszlásfüggvénye az $\hat{F}_n : \mathbb{R} \rightarrow [0, 1]$ függvény, melyre

$$\hat{F}_n(t) = \frac{t\text{-nél nem nagyobb mintaelemek száma}}{n}.$$

Kolmogorov–Szmirnov-próba: illeszkedésvizsgálat

Legyen G **egy rögzített, folytonos eloszlásfüggvény**, vagyis $G : \mathbb{R} \rightarrow [0, 1]$ monoton növekvő, folytonos, $-\infty$ -beli limesze 0, ∞ -beli limesze 1.

H_0 : a minta valódi eloszlásfüggvénye G , azaz $\mathbb{P}(X_1 \leq t) = G(t)$ minden t -re

H_1 : a minta valódi eloszlásfüggvénye G -től különböző

Emlékeztetőül: a Glivenko–Cantelli-tétel, vagyis a statisztika alaptétele szerint $\hat{F}_n(t)$, azaz a mintában a t -nél nem nagyobb mintaelemek aránya $n \rightarrow \infty$ esetén X_1 eloszlásfüggvényéhez konvergál – ezért $\hat{F}_n(t)$ -t hasonlítjuk össze G -vel.

Kolmogorov–Szmirnov-próba: illeszkedésvizsgálat

Próbastatisztika, ami a tapasztalati eloszlásfüggvény és G távolságát méri, úgy, hogy a legnagyobb különbséget veszi, abszolút értékben:

$$D_n = \sup_{t \in \mathbb{R}} |\hat{F}_n(t) - G(t)|,$$

ahol F_n a minta tapasztalati eloszlásfüggvénye. H_0 teljesülése esetén D_n eloszlása (megfelelő normálás után) Kolmogorov–Szmirnov-eloszlású.

Ha $D_n > D_{\text{krit}}$ (vagy $p < \alpha$), akkor elutasítjuk H_0 -t, a minta eloszlásfüggvénye szignifikánsan eltér D -től. Itt D_{krit} a megfelelő Kolmogorov–Szmirnov-próba kritikus értéke, ez táblázatból kiolvasható.

Ha $D_n < D_{\text{krit}}$, (vagy $p > \alpha$) akkor elfogadjuk a nullhipotézist, nincs szignifikáns eltérés G -től.

Ha $n \geq 35$, akkor a kritikus értékre az alábbi közelítés adható (α szignifikanciaszint mellett):

$$D_{\text{krit}} \approx \frac{\sqrt{\log(4/\alpha)}}{\sqrt{n}}.$$

Kolmogorov–Szmirnov-próba: illeszkedésvizsgálat

Kolmogorov–Szmirnov-próba, példa. Tekintsük a GDP volumenindexének (az előző évi érték osztva az aktuális értékkel) adatait 1993–2018 között (évenként van egy megfigyelésünk). Elfogadható-e, hogy az eloszlás egy $a = 70, b = 2$ paraméterű Beta-eloszlás 0,06-tal eltolva? Ez azt jelentené, hogy a sűrűségfüggvény egy megfelelő polinom.

A próbát elvégezve:

```
ks.test(gdp-0.06, "pbeta", 70, 2)
```

```
One-sample Kolmogorov-Smirnov test
```

```
data:  gdp - 0.06
```

```
D = 0.1666, p-value = 0.5456
```

```
alternative hypothesis:  two-sided
```

Az eloszlásfüggvények közötti legnagyobb különbség tehát 0,167 (talán $t = 1,022$ vagy 1,045 körül).

Kolmogorov–Szmirnov-próba: illeszkedésvizsgálat

Kolmogorov–Szmirnov-próba, példa. Tekintsük a GDP volumenindexének (az előző évi érték osztva az aktuális értékkel) adatait 1993–2018 között (évenként van egy megfigyelésünk). Elfogadható-e, hogy az eloszlás egy $a = 70, b = 2$ paraméterű Beta-eloszlás 0,06-tal eltolva? Ez azt jelentené, hogy a sűrűségfüggvény egy megfelelő polinom.

A próbát elvégezve:

```
ks.test(gdp-0.06, "pbeta", 70, 2)
```

```
One-sample Kolmogorov-Smirnov test
```

```
data:  gdp - 0.06
```

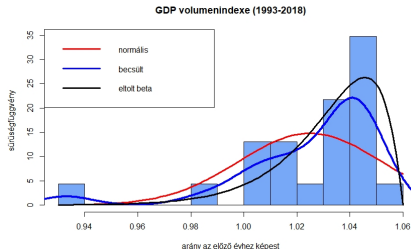
```
D = 0.1666, p-value = 0.5456
```

```
alternative hypothesis:  two-sided
```

Az eloszlásfüggvények közötti legnagyobb különbség tehát 0,167 (talán $t = 1,022$ vagy 1,045 körül).

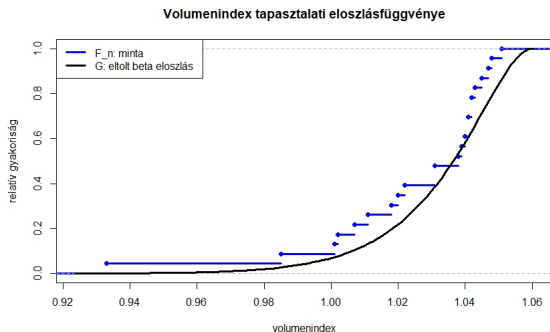
A p -érték több 0,05-nél, így a hipotézis elfogadható.

Kolmogorov–Szmirnov-próba: illeszkedésvizsgálat

A GDP volumenindexének (az érték osztva az előző évi értékkel) 1993-2018 közötti értékeinek hisztogramja, a becsült normális eloszlás és a becsült sűrűségfüggvény illetve az eltolt Beta-eloszlás sűrűségfüggvénye (az adatok forrása: KSH)

Kolmogorov–Szmirnov-próba: illeszkedésvizsgálat

A GDP volumenindexének (az érték osztva az előző évi értékkel) 1993-2018 közötti értékeinek tapasztalati eloszlásfüggvénye és a megadott G eloszlásfüggvény (az adatok forrása: KSH)

A normalitás tesztelése: Lilliefors-próba

A normális eloszlás paramétereit először meg kell becsülni az adatok alapján.

H_0 : a minta normális eloszlásból származik (valamilyen m, σ paraméterekkel)

H_1 : a minta eloszlása nem normális eloszlás

Legyen \bar{X} a mintaátlag, s_n^* a korrigált tapasztalati szórás, \hat{G} pedig az m várható értékű és σ szórású normális eloszlás eloszlásfüggvénye: $\hat{G}(t) = \Phi((t - \bar{X})/s_n^*)$. Ekkor a próbastatisztika (ugyanaz, mint a Kolmogorov–Szmirnov-próbánál):

$$D_n = \sup_{t \in \mathbb{R}} |\hat{F}_n(t) - \hat{G}(t)|.$$

Ha $D_n > \bar{D}_{\text{krit}}$ (vagy $p < \alpha$), akkor elutasítjuk H_0 -t, a minta eloszlása szignifikánsan eltér a normális eloszlástól (itt \bar{D}_{krit} a megfelelő Lilliefors-próba kritikus értéke).

Ha $D_n < \bar{D}_{\text{krit}}$, (vagy $p > \alpha$) akkor elfogadjuk a nullhipotézist, nincs szignifikáns eltérés a normális eloszlástól.

A normalitás tesztelése: Lilliefors-próba

A korábbi ábrához tartozó, 96 elemű, testmagasságra vonatkozó példában:

```
require(nortest)
```

```
> lillie.test(testmagassag)
```

```
Lilliefors (Kolmogorov-Smirnov) normality test
```

```
data: testmagassag
```

```
D = 0.0609, p-value = 0.5307
```

Mivel $0,068 = D < D_{\text{krit}} = 0,09$, illetve $p = 0,5307 > 0,05 = \alpha$, a szignifikanciaszintet $\alpha = 0,05$ -nek választva **elfogadható**, hogy a testmagasság normális eloszlású valamilyen paraméterekkel, nincs szignifikáns eltérés a normális eloszlástól.

A normalitás tesztelése: Lilliefors-próba

Ugyanakkor GDP volumenindexére vonatkozó példában

```
> lillie.test(gdp)
```

Lilliefors (Kolmogorov-Smirnov) normality test

```
data:  gdp
```

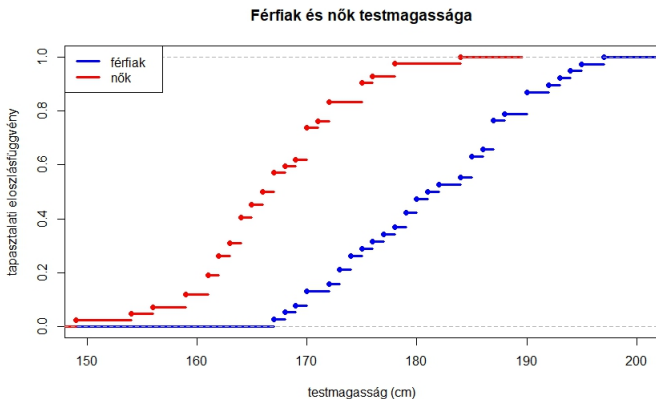
```
D = 0.2055, p-value = 0.01287
```

Itt $p < 0,05$, vagyis a nullhipotézist elutasítjuk, a volumenindex eloszlása szignifikánsan eltér a normális eloszlástól.

Megjegyzés: a rendezett minta kovarianciamátrixát használó Shapiro–Wilk-próbánál a testmagasság esetében $p = 0,36$, míg a gdp volumenindexe esetében $p = 0,0002$. Ilyenkor érdemes lehet részletesebben megnézni, hogy melyik próbánál mit kell feltelezni, milyen az adatsor (vannak-e például kiugró értékek).

Kolmogorov–Szmirnov-próba: homogenitásvizsgálat

Állíthatjuk-e, hogy a férfiak és a nők testmagasságának **eloszlása** szignifikánsan eltérő? Ez a kérdés nem csak a várható értékre és a szórásra vonatkozik, hanem magára az eloszlásra.

A férfiak ($n = 38$ megfigyelés) és nők ($m = 42$ megfigyelés) testmagasságának tapasztalati eloszlásfüggvénye

Kolmogorov–Szmirnov-próba: homogenitásvizsgálat

H_0 : az X_1, \dots, X_n és Y_1, \dots, Y_m minták **ugyanabból az eloszlásból** származnak, azaz minden t valós számra teljesül, hogy $\mathbb{P}(X_j \leq t) = \mathbb{P}(Y_j \leq t)$.

H_1 : a minták **különböző eloszlásból** származnak, azaz van olyan t valós szám, amire $\mathbb{P}(X_j \leq t) \neq \mathbb{P}(Y_j \leq t)$.

A próbastatisztika, ami H_0 esetén Kolmogorov–Szmirnov-eloszlású:

$$D_{m,n} = \sup_{t \in \mathbb{R}} |\hat{F}_n(t) - \hat{G}_m(t)|,$$

ahol \hat{F}_n az X , a \hat{G}_m pedig az Y minta tapasztalati eloszlásfüggvénye.

Ha $D_{m,n} > D_{\text{krit}}$ (vagy $p < \alpha$), akkor elutasítjuk H_0 -t, a minták eloszlása szignifikánsan különböző (itt D_{krit} a megfelelő Kolmogorov–Szmirnov-próba kritikus értéke). Ha $D < D_{\text{krit}}$, (vagy $p > \alpha$) akkor elfogadjuk a nullhipotézist, nincs szignifikáns eltérés a minták eloszlása között.

A kritikus értékek az alábbi összefüggés alapján közelíthetők:

$$\lim_{m,n \rightarrow \infty} \mathbb{P}\left(\sqrt{\frac{mn}{m+n}} D_{m,n} < y\right) = \sum_{k=1}^{\infty} (-1)^k e^{-2k^2 y^2} \Rightarrow D_{\text{krit}} \approx \sqrt{\frac{m+n}{mn}} \sqrt{-\frac{1}{2} \log \alpha}.$$

Homogenitásvizsgálat: példa

H_0 : az X_1, \dots, X_n és Y_1, \dots, Y_m minták ugyanabból az eloszlásból származnak, vagyis a férfiak és nők testmagasságának eloszlása megegyezik.

H_1 : a minták különböző eloszlásból származnak, vagyis a férfiak és nők testmagasságának eloszlása eltérő.

A próbastatisztika a tapasztalati eloszlásfüggvények legnagyobb eltérése, az ábra alapján $t = 174$ környékén lehet:

$$D_{m,n} = \sup_{t \in \mathbb{R}} |\hat{F}_n(t) - \hat{G}_m(t)|.$$

```
> ks.test(ferfi, no, alternative="two.sided")
```

```
Two-sample Kolmogorov-Smirnov test
```

```
data:  ferfi and no
```

```
D = 0.6754, p-value = 2.486e-08
```

```
alternative hypothesis:  two-sided
```

Homogenitásvizsgálat: példa

H_0 : az X_1, \dots, X_n és Y_1, \dots, Y_m minták ugyanabból az eloszlásból származnak, vagyis a férfiak és nők testmagasságának eloszlása megegyezik.

H_1 : a minták különböző eloszlásból származnak, vagyis a férfiak és nők testmagasságának eloszlása eltérő.

A próbastatisztika a tapasztalati eloszlásfüggvények legnagyobb eltérése, az ábra alapján $t = 174$ környékén lehet:

$$D_{m,n} = \sup_{t \in \mathbb{R}} |\hat{F}_n(t) - \hat{G}_m(t)|.$$

```
> ks.test(ferfi, no, alternative="two.sided")
```

```
Two-sample Kolmogorov-Smirnov test
```

```
data: ferfi and no
```

```
D = 0.6754, p-value = 2.486e-08
```

```
alternative hypothesis: two-sided
```

A p -érték kisebb 0,05-nél, a nullhipotézist elutasítjuk, a férfiak és a nők **testmagasságának eloszlása szignifikánsan különböző**.

Házi feladat április 29., kedd, 10:30-ig

1. A félév elején gyűjtött adatok alapján

a) készítsünk hisztogramot a nézett sorozatok számáról;

b) elfogadható-e $\alpha = 0,01$ szignifikanciaszinten, hogy a heti legalább félórás sportolások száma Poisson-eloszlású?

2. A félév elején gyűjtött adatok alapján állíthatjuk-e $\alpha = 0,01$ szignifikanciaszinten, hogy pozitív korreláció van aközött, hogy valaki tanul, és hogy hetente legalább háromszor sportol (legalább fél órát)?